

Vojtěch VEČEŘE, *Litomyšlská kázání Jindřicha z Vildštejna*, ÚČD FF UK, Praha 2017, 117 s.

Vojtěch Večeře si pro svou diplomovou práci zvolil obtížné téma. Jeho hlavní pramen, kázání pronesená ke klerikům litomyšlské diecéze, je až na malou část nevydaný a přístupný pouze v rukopise. Navíc se jedná o typ pramene, jehož výpovědní hodnota není samozřejmá, takže už sama formulace badatelské otázky představuje interpretační výkon. S oběma úskalími se autor úspěšně vyrovnal a předložil text, který více než vyhovuje nárokům na magisterskou práci.

V prvním velkém oddíle se Vojtěch Večeře věnuje životním osudům Jindřicha z Vildštejna. Výsledkem je objevná biografická črta, která uvádí na scénu dějin dosud téměř neznámou postavu preláta a kazatele. O Jindřichovi se dosud díky článku Helmuta Bansy z roku 1968 vědělo víceméně jen to, že pronesl dvě pohřební kázání o Karlovi IV. a později se stal málo oblíbeným biskupem v Terstu. Vojtěch Večeře mnohonásobně rozhojnil zprávy o jeho životě. Sleduje jeho pobyty na dvorech císaře Karla IV. a litomyšlského biskupa Albrechta ze Šternberka, ale i u avignonské kurie, a také jeho kariéru jako biskupa ve třech diecézích jaderské oblasti. Velkou pozornost věnuje otázce Jindřichova původu. Aniž by mu prameny umožňovaly otázku definitivně rozhodnout, probírá podrobně všechny možnosti, které přicházejí v úvahu. Přesvědčivě díky tomu relativizuje Bansovu hypotézu, že Jindřich pocházel z Čech, a ukazuje spíše do Horní Falce či Korutan a Štýrska. (V této souvislosti ovšem vyvstává otázka, proč pak prepisovat Jindřichovo jméno počestěle jako „Vildštejn“.)

Životopisná kapitola i autorovy dosavadní práce prokazují vynikající znalost práce s místopisnou literaturou. Heuristicky bohaté jsou i pasáže věnované teritoriím mimo české země, a to nejen pokud jde o literaturu německou, ale – díky postupující digitalizaci odborných časopisů – třeba i chorvatskou. S ohledem na vlastní téma své práce Vojtěch Večeře využívá všechny možné pramenné zmínky, aby v souvislosti s Vildštejnovými kazatelskými výstupy plasticky vylíčil církevní život v Litomyšli. Snaží se tak činit čtivou formou, přičemž hypoteticky evokuje situace, které mohly kolem Jindřicha a jeho kázání nastat. Místy ovšem považují snahu o beletrizaci za přehnanou a kontraproduktivní: spekulace o Jindřichově studijní cestě do Prahy (s. 24) žastíňuje zajímavou informaci Pešiny z Čechorodu o zázracích sv. Viktorina, protnutí životních drah Jindřicha z Vildštejna a Jana z Moravy, samo o sobě ilustrativní ukázka „malého světa“ na konci 14. století, je zbytečně okořeněno fiktivní konverzací obou prelátů.

Další dva oddíly se věnují kázáním, která Jindřich z Vildštejna pronesl v letech 1376 a 1378 v litomyšlské katedrále. Vojtěch Večeře je zasazuje do kontextu *sermones ad clerum* a pečlivě popisuje jejich strukturu. Opírá se o dobrou znalost relevantní domácí a zejména zahraniční literatury o kazatelství (doplnit by snad bylo možné jen tituly týkající se kázání u avignonské kurie). Díky kolofonům v rukopise Clm 14256 lze Jindřichova kázání nejen autorsky atribuovat, ale také datovat a lokalizovat jejich přednesení. Tím závažnější je skutečnost, na niž autor upozorňuje na s. 37, že v případě kázání č. 2 datace v kolofonu a v textu nesouhlasí. Možným vysvětlením této diskrepance by bylo třeba věnovat větší pozornost, neboť zpochybnění autenticity kolofonů by relativizovalo pramennou základnu celé práce. Vojtěch Večeře v této souvislosti poukazuje na dobovou intertextuální praxi, předpokládá tedy, že kazatel druhotně využil text původně určený pro jiný svátek. Rozkrytí kompilační povahy kázání ostatně patří k hlavním výsledkům diplomního projektu. Z rozboru textů zřetelně vystupuje způsob práce středověkého kazatele, který je navíc ilustrován zmínkou o Jindřichově využití florilegia v dodnes dochovaném rukopise Národního muzea – konkrétním dokladem, jakých příliš nemáme (s. 23-24). Autor výstižně postihuje význam

intertextuality ve středověké homiletice a po mém soudu velmi přílehavě definuje roli citátu vytrženého z kontextu (s. 58-59). Svůj pramen nepřeceňuje a problematiku přednesu a publika řeší diferencovaně, s příkladným ohledem na dodatečnou redakci textu (s. 46-47). Charakteristiku teologicky náročného kázání ke kléru jako masmediální komunikace (s. 18) nicméně považují za spornou.

V závěrečné části se autor snaží popsat homiletickou exegezi jako pojitko mezi autoritou a realitou. Výstižně postihuje konstrukci textuální autority v kázání, byť se domnívám, že současníci by nesouhlasili s jeho tvrzením, že Bibli jako zjevený text „nelze zcela dezinterpretovat“ (s. 54). Těžko uchopitelná je pro mě metafora exegety jako „meziprostoru“, kde vzniká žitá víra a dochází k potýkání autority s realitou (s. 58) – zdá se mi, že boží autorita a nárok žité víry nesahá jen do jakéhosi meziprostoru, ale vztahuje se na celou společnost. Explicitnější by autor měl být i v případě dalších pojmů, které občas do svého textu vrhá: co má na mysli, když mluví o sebereferenčním kódování, a v jakém vztahu je k bytostně intertextuální povaze kázání (s. 44 a 48); co je „votivní text“ (s. 57); v jakém smyslu je kázání projevem populturny (s. 18)?

Druhou polovinu práce zaujímá edice tří latinských kázání pronesených Jindřichem z Vildštejna v Litomyšli. Poslední z nich vydal už dříve H. Bansa, u dvou jde o *editio princeps*. Na diplomovou práci se jedná o obdivuhodný ediční počin. Edice se vyznačuje respektem k jedinému známému rukopisu, když i zjevné písařské chyby pojímá do textu a opravuje je v poznámce; místy by však bylo záhodno emendovat více.¹ Interpunkce se podle ediční poznámky (s. 67) má řídit současným územ, zhusta tomu tak ovšem není: čárky chybí i přebývají, zejména v citátech, ale i mimo ně.² Na některých místech se editor nevyvaroval ani překlepů, které matou smysl.³

Velkou práci editor investoval do určování citátů, které tvoří páteř jeho argumentace i v analytické části. Podařilo se mu dohledat všechny citáty snad s výjimkou jednoho. Takového úspěchu zjevně dosáhl za využití elektronických vyhledávacích nástrojů.⁴ V poměrně četných případech nicméně aparát odkazuje na zastaralé edice; zdá se, jako by editor pracoval primárně s databází *Patrologia Latina* a teprve v případě neúspěchu hledal v CLCT, ačkoliv metodicky správnější by bylo postupovat opačně.⁵ Důsledkem jsou i zpochybněné autorské atribuce zdrojových textů, zejména v případě Bernarda z Clairvaux, jehož *Meditationes piissimae* a *Sermo de excellentia sacramenti* nebyly pojaty do moderních *Sancti Bernardi Opera* a v nové literatuře jsou označovány za pseudo-Bernarda.

¹ Např. na s. 106 nechává edice ablativ *rege* tam, kde Bansa (právem) emenduje na *regi*: „qu[o]apropter N rege nostro Wenceslao cum fratribus suis dicere poterat...“. Editor neřeší ani vložené *se* v citátu na s. 71: „Deum diligit, qui *se* ut ille sanctus est, et ipse se sanctificat“, které ruší smysl; navíc za *ut* v rukopise následuje *ei(iam)*. – Naopak na s. 86 není třeba emendovat slovo *singillatim*, které je v této podobě doloženo už v klasické latině.

² Např. s. 107: „Sed hoc sciens dominus noster N mori in Domino, desidera<n>s ipsam mortem interpellat his verbis...“, kde čárky patří zjevně za *N* a *desiderans*, nikoliv za *Domino*. Smysl věty ruší interpunkce i na s. 73: „Sed nec intelligatur de sapientia huius mundi, que secundum beatum Gregorium in Moralibus super illo verbo Iob: „Deridetur iusti simplicitas.“ [...] Est cor ymaginacionibus tegere...“ – slovesem *est* totiž pokračuje předchozí vztavná věta (*sapientia, que est cor tegere*). Šťastné mi nepřipadá ani rozdělování souvětí dvojtečkou v úvodě divizí: „Dixi primo: Quod...“ Také exordium kázání *In finem* (s. 69) bych doporučoval interpungovat tak, aby dovětek „ad audiendum verbum Dei“ byl přičleněn k předchozí větě a po něm začínala věta nová.

³ Např. s. 69 „verbum propheti cum“ (místo *propheticum*), s. 70 „a testante“ místo *atestante*, s. 70 „dicitur“ místo *ducitur*, s. 104 „Boemoe“.

⁴ Někde by při jejich používání byla na místě větší obezřetnost v citacích zdrojů. Odkaz na Bernardovo letniční kázání na s. 55 vypadá jako odkaz ne edici, jde však o bibliografii; kázání je nevydané a navíc není považováno za Bernardovo. Pochroumaná je také citace Franceschiniho edice *Liber philosophorum* na s. 108 (chybí název i paginace).

⁵ Týká se to např. následujících míst: s. 73, pozn. 41 – lépe citovat CCSL 143, 570; s. 75, pozn. 70 – lépe CSEL 62, 272; s. 76, pozn. 78 – lépe CCSL 111B, 7-9; s. 91, pozn. 240 – spíše Eusebius Gallicanus, *Collectio homiliarum*, CCSL 101, hom. 24, l. 43-107; s. 94, pozn. 269 – lépe SBO 4, 48-49; s. 94, pozn. 281 – lépe SBO 3, 18. U citací z CCSL zase často chybí bližší určení (stránka, řádek).

Přes tyto punktuální výhrady lze říci, že jak výkladová část, tak edice představují zdařilou práci. Vojtěch Večeře edičně i interpretačně zpracoval dosud nevyužitý rukopisný pramen. Prokázal nejen suverénní orientaci v odborné literatuře, ale také schopnost osobitého klázení otázek. Nespokojil se s konstatováním kompilačního charakteru textu, který zpřístupnil, ale hledal cesty k jeho interpretaci v rámci dobového diskursu. Jeho diplomovou práci proto **doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako výbornou**. Přestože se autor pokusil začlenit kázání Jindřicha z Vildštejna nejen do kontextu homiletické praxe, ale i do širšího kontextu dějin idejí, a to skrze dobově diskutovanou problematiku Božího těla (s. 61), je z práce patrné jisté zklamání autora z jeho pramene. Skutečně není nijak nepřipadná otázka, zda by se autor (nebo vůbec některý historik) do takové práce pustil, kdyby nebylo kolofonů určujících kazatele a okolností pronesení. Vojtěch Večeře vidí v rámci studia středověkých kázání cestu vpřed ve zpracování co největšího počtu pramenů formou kritických edic a případových studií (s. 9). Vzhledem k náročnosti kritických edic a množství dochovaného materiálu je však otázkou, do jaké míry a u jakých textů se vůbec vyplatí. Pro rozpravu při obhajobě proto navrhuji jako téma alternativní metodologické postupy ve studiu kázání přibližně v tom smyslu, v jakém Z. Uhlíř hovoří o „masivním“ zpracování textů a o kázání jako „hromadném prameni“.

V Praze 19. května 2017

Pavel Soukup